

**Đenita Tuće, Indira Fako,
Enedina Hasanbegović-Anić, Sabina Alispahić**

OSOBINE LIČNOSTI I ZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM KOD ADOLESCENATA: MEDIJATORSKA ULOGA OBITELJSKE PRILAGODLJIVOSTI I KOHEZIVNOSTI

Cilj rada bio je ispitati potencijalnu medijatorsku ulogu obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti u odnosu između velikih pet osobina ličnosti i zadovoljstva životom kod adolescenata. Istraživanje je provedeno na uzorku od 425 sudionika (200 djevojaka i 225 mladića), prosječne dobi $M=18$ ($SD=.72$). Primijenjeni su sljedeći mjerni instrumenti: Skala obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti, Skala samoprocjene za mjerenje velikih pet faktora ličnosti i Skala općeg zadovoljstva životom. Provedene regresijske analize pokazuju da osobine ličnosti i obiteljska prilagodljivost i kohezivnost objašnjavaju 48% ukupne varijance zadovoljstva životom kod adolescenata, a kao značajni prediktori izdvojili su se neuroticizam, ekstraverzija, ugodnost i otvorenost za iskustvo te percepcija obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti. Dimenzija savjesnost se također izdvojila kao značajan prediktor zadovoljstva životom, ali samo u modelu bez medijatora. Rezultati medijacijskih analiza pokazuju da dimenzije ekstraverzija i otvorenost za iskustvo efekat na zadovoljstvo životom ostvaruju isključivo direktno, a savjesnost isključivo indirektno, preko varijable obiteljska prilagodljivost i kohezivnost. Za dimenzije neuroticizam i ugodnost, značajnim su se pokazali i direktni i indirektni efekti. Dobiveni rezultati jasno upućuju na važnost percipiranih obiteljskih interakcija u objašnjenju efekata osobina ličnosti iz petofaktorskog modela na zadovoljstvo životom kod adolescenata i predstavljaju značajnu dopunu empirijskim podacima u istraživanjima iz ovog područja.

Cljučne riječi: *zadovoljstvo životom kod adolescenata, obiteljska prilagodljivost i kohezivnost, osobine ličnosti*

UVOD

Kada je riječ o pozitivnim indikatorima psihosocijalnog razvoja kod djece i adolescenata, zadovoljstvo životom je konstrukt koji pobuđuje veliku

pažnju istraživača. Zadovoljstvo životom predstavlja kognitivnu komponentu subjektivne dobrobiti, a podrazumijeva evaluacijski proces u kojem osoba ocjenjuje kvalitetu svog života prema svojim jedinstvenim kriterijima (Diener, 1996). Važnost zadovoljstva životom kao pokazatelja optimalnog funkcioniranja adolescenata potvrđena je brojnim empirijskim studijama, koje konzistentno ukazuju na to da su individualne razlike u zadovoljstvu životom kod adolescenata značajne za predikciju vršnjačkog nasilja (Haradin, Huebner i Suldo, 2007), usamljenosti (Ozben, 2013), samopouzdanja, sposobnosti vođstva i socijalnosti (Diener i Ryan, 2009), ljubavnih i drugi socijalnih odnosa (Diener i Seligman, 2002), ali i internaliziranih i eksternaliziranih problema (McKnight, Huebner i Suldo, 2002; Suldo i Huebner, 2004). U skladu s navedenim, neosporno je da zadovoljstvo životom predstavlja nužan oslonac za socijalno funkcioniranje i važan psihološki resurs za postizanje adaptivnog razvoja (Antaramian, Huebner i Valois, 2008).

Kada se govori o odrednicama zadovoljstva životom, brojni istraživački nalazi potvrđuju da su reakcije pojedinca na životne događaje važnije od samih događaja i da karakteristike ličnosti utječu na to kakve ćemo reakcije imati (Diener, 1996). U tom kontekstu, kako navodi Diener (2013), osobine ličnosti bi trebalo posmatrati kao najvažnije prediktore zadovoljstva životom. U prilog ovome idu i nalazi DeNevea i Coopera (1998), koji su meta-analizom studija o odnosu ličnosti i subjektivne dobrobiti našli da doprinos osobina ličnosti u objašnjenju subjektivne dobrobiti varira od 39% do 63%. U okviru petofaktorskog modela ličnosti, najjače i najkonzistentnije veze između ličnosti i komponenti dobrobiti pronađene su za dimenzije ekstraverzija i neuroticizam (Baudin, Aluja, Rolland i Blanch, 2011; DeNeve i Cooper, 1998; Hayes i Joseph, 2003; Herrington i Loffredo, 2001; Schimack, Oishi, Furr i Funder, 2002). Kad je riječ o drugim dimenzijama ličnosti iz petofaktorskog modela, Costa i McCrae (1996) navode da umjerena povezanost savjesnosti i ugodnosti s indikatorima dobrobiti ovisi o tome u kojoj mjeri je osoba s tim osobinama nagrađena određenim životnim okolnostima. Za dimenziju otvorenost za iskustvo, s druge strane, smatra se da nije povezana s individualnim doživljavanjem pozitivnih i negativnih emocija ili zadovoljstvom životom (Costa i McCrae, 1996). U prilog ovome idu i nalazi Lounsburya, Saudargasa, Gibsona i Leonga (2005), u čijem je istraživanju utvrđeno da sve dimenzije ličnosti

iz petofaktorskog modela, osim otvorenosti za iskustvo, značajno koreliraju sa zadovoljstvom životom kod adolescenata, a crte ličnosti koje najviše koreliraju su neuroticizam i ekstraverzija. Pri tome, dobiveni rezultati pokazuju kako su ekstraverzija, savjesnost i ugodnost povezani sa većim životnim zadovoljstvom, a neuroticizam sa nižim životnim zadovoljstvom. Do sličnih rezultata došli su i DeNeve i Cooper (1998), koji su, osim neuroticizma i ekstraverzije, utvrdili i značajan doprinos savjesnosti u objašnjenju zadovoljstva životom. Ipak, neki istraživači su došli do drugačijih nalaza. Tako su se u istraživanju Baudina i saradnika (2011), na uzorku sudionika dobi od 17 do 47 godina, kao značajni prediktori zadovoljstva životom izdvojili neuroticizam i ekstraverzija, međutim, za ostale dimenzije ličnosti nije utvrđen značajan doprinos. Chen (2008) je, s druge strane, utvrdila značajan negativan doprinos neuroticizma, te značajan pozitivan doprinos ugodnosti i otvorenosti za iskustvo u objašnjenju zadovoljstva životom kod mlađih adolescenata, dok se ekstraverzija i savjesnost nisu pokazali značajnim u objašnjenju varijance kriterijske varijable. Kao što možemo vidjeti iz navedenog, osim neuroticizma i ekstraverzije, koji se uglavnom konzistentno izdvajaju kao značajni prediktori zadovoljstva životom, rezultati o odnosu ostalih dimenzija ličnosti iz petofaktorskog modela i zadovoljstva životom nisu tako jednoznačni i potrebna su dodatna istraživanja za detaljnije rasvjetljavanje ovih odnosa.

Pri razmatranju odrednica zadovoljstva životom kod djece i adolescenata istraživači su se, osim na biološke, usmjeravali i na različite okolinske faktore. U tom kontekstu, faktori koji pobuđuju najviše pažnje su obiteljski faktori (Young, Miller, Norton i Hill, 1995). Tako se u brojnim istraživanjima zadovoljstvo životom kod adolescenata dovodilo u vezu sa nizom različitih obiteljskih varijabli, uključujući obiteljsku kohezivnost (Henry, 1994; Bezinović i sar., 2004; Ma i Huebner, 2008; Raboteg-Šarić, Brajša-Žganec i Šakić, 2009), roditeljsko uključivanje (Demo i Acock, 1996; Flouri i Buchanan, 2002), roditeljsku toplinu (Ash i Huebner, 2001; Dew i Huebner, 1994; Zimmerman, Salem i Maton, 1995) i roditeljsku socijalnu podršku (Leung i Zhang, 2000; Raboteg-Šarić i sar., 2009; Storksens, Roysamb, Moum i Tambs, 2005; Suldo i Huebner, 2004). Pri tome, rezultati istraživanja dosljedno pokazuju kako su pozitivno obiteljsko okruženje i pozitivni odnosi sa roditeljima povezani za većim životnim zadovoljstvom kod djece i adolescenata. S druge strane, negativno obiteljsko okruženje

povezano je s nižom dobrobiti (Ash i Huebner, 2001; Bradley i Corwyn, 2004; Demo i Acock, 1996; Phinney i Ong, 2002).

S obzirom na relevantnost kako osobina ličnosti, tako i obiteljskih faktora u objašnjenju zadovoljstva životom, cilj ovog istraživanja je ispitati doprinos velikih pet osobina ličnosti i kvalitete percipiranih obiteljskih interakcija u objašnjenju zadovoljstva životom kod adolescenata. Osim navedenog, cilj je utvrditi i kako navedeni konstrukti međudjeluju kada je u pitanju zadovoljstvo životom kod adolescenata. Specifično, zanima nas da li su mehanizmi djelovanja osobina ličnosti iz petofaktorskog modela na zadovoljstvo životom isključivo direktni ili se mogu objasniti i indirektno, preko kvalitete obiteljskih interakcija. Naime, Belsky je još 80-ih godina prošlog stoljeća razvio procesni model odrednica roditeljskog ponašanja prema kojem razvojni ishodi kod djece, između ostalog, ovise kako od ličnih karakteristika djeteta, tako i od roditeljskih odgojnih postupaka. Modelom se, također, pretpostavlja da lične karakteristike djeteta djeluju na razvojne ishode i indirektno, preko roditeljskih odgojnih postupaka (Belsky, 1984). Ova teorijska razmatranja u skladu su i sa savremenim ekološkim pristupom poznatima kao bioekološki model (Bronfenbrenner i Morris, 2006), u kojem se naglašava da djetetove biološke dispozicije oblikuju razvoj zajedno sa okolinskim silama. Uzimajući u obzir navedeno, opravdano je pretpostaviti da bi kvaliteta obiteljskih interakcija mogla imati ulogu medijatora u odnosu između velikih pet osobina ličnosti i zadovoljstva životom kod adolescenata. U prilog ovoj pretpostavci idu i dosadašnji empirijski nalazi, koji dosljedno potvrđuju da osobine ličnosti iz petofaktorskog modela imaju značajnu ulogu u objašnjenju percipirane kvalitete odnosa sa roditeljima tokom adolescencije (Asendorpf i van Aken, 2003; Asendorpf i Wilpers, 1998; Denissen, van Aken i Dubas, 2009).

Sukladno navedenim teorijskim razmatranjima i dosadašnjim empirijskim nalazima, očekujemo da osobine ličnosti iz petofaktorskog modela ostvaruju značajan direktni efekat na zadovoljstvo životom kod adolescenata, ali i značajan indirektni efekat preko kvalitete obiteljskih interakcija. Specifično, očekujemo da će ekstravertiraniji, ugodniji, savjesniji, kao i adolescenti otvoreniji za iskustvo obiteljske interakcije percipirati kvalitetnijima i izvještavati o većem životnom zadovoljstvu, dok će emocionalno nestabilniji adolescenti obiteljske interakcije percipirati manje kvalitetnim i izvještavati o nižem životnom zadovoljstvu. Kada je u pitanju odnos između

medijatorske i kriterijske varijable, očekujemo da će kvalitetnije obiteljske interakcije biti povezane sa većim životnim zadovoljstvom kod adolescenata. U ovom istraživanju zadovoljstvo životom je operacionalizirano kao globalna mjera, odnosno sveukupni osjećaj zadovoljstva životom, koji podrazumijeva širu, kognitivno utemeljenu evaluaciju pojedinca o kvaliteti života u cjelini (Pavot i Diener, 1993). Kvaliteta obiteljskih interakcija je operacionalizirana preko kružnog modela bračnog i obiteljskog sistema (Olson, Russell i Sprenkle, 1979) u kojem je naglasak stavljen na dvije dimenzije: obiteljsku prilagodljivost (koja podrazumijeva načine na koje obitelji reagiraju na različite normativne i nenormativne događaje) i obiteljsku kohezivnost (koja se odnosi na stepen u kojem su članovi obitelji međusobno emocionalno povezani). Iako se u kružnom modelu pretpostavlja kurvilinearan odnos između predloženih dimenzija i zdravog obiteljskog funkcioniranja, pri čemu se umjerene razine kohezivnosti i prilagodljivosti smatraju pokazateljem optimalnog obiteljskog funkcioniranja (Olson i Gorall, 2003), rezultati empirijskih istraživanja ne potvrđuju ove pretpostavke. Naime, brojna istraživanja upućuju upravo na linearan odnos navedenih konstrukata i zdravog obiteljskog funkcioniranja (Barber i Buehler, 1996; Farrell i Barnes, 1993; Green, Harris i Forte, 1991). U kontekstu interpretacije nekonzistentnosti teorijskih razmatranja i empirijskih nalaza, Manzi, Vignoles, Regalia i Scabini (2006) ističu da se visoka razina kohezivnosti i prilagodljivosti ne mogu smatrati "umreženošću" i "haotičnošću" obitelji, kako se to modelom pretpostavlja, već se takvi konstrukti trebaju mjeriti drugim instrumentima.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 200 djevojka i 225 mladića III i IV razreda pet srednjih škola iz Sarajeva (N=425). Prosječna dob sudionika je M=18 (SD=.72). Starosni raspon kreće se od 16 do 20 godina, ali može se reći da je skupina s obzirom na godine ipak homogena jer je 98% sudionika starosti između 17 i 19 godina.

Mjerni instrumenti

Skala samoprocjene za mjerenje velikih pet faktora ličnosti. Osobine ličnosti procijenjene su Skalom samoprocjene za mjerenje velikih pet faktora ličnosti (Kardum i Smojver, 1993) koja predstavlja integraciju pet skala: neuroticizam, ekstraverzija, ugodnost, savjesnost i otvorenost za iskustvo/intelekt. Svaki od navedenih pet faktora obuhvaća deset pridjeva, a zadatak sudionika je da za svaki od navedenih pridjeva na skali Likertovog tipa (od 1 – uopće se ne odnosi na mene, do 5 – u potpunosti se odnosi na mene) zaokruži stepen u kojem ga dati pridjev najbolje opisuje. Ukupan rezultat na svakoj skali dobiva se kao zbroj rezultata na pripadajućim česticama podijeljen sa brojem čestica. Veći rezultati na skalama ukazuju na veći stepen neuroticizma, ekstraverzije, ugodnosti, savjesnosti i otvorenosti za iskustvo. Koeficijenti unutarne konzistencije dobiveni u ovom istraživanju za pojedine skale su zadovoljavajući i kreću se u rasponu od .71 do .87, što je u skladu sa nalazima do kojih su došli i drugi autori (Kardum i Smojver, 1993; Gračanin, Kardum i Krapić, 2004).

Skala obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti. Kao mjera obiteljskog funkcioniranja korištena je Skala obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti (engl. *Family Adaptability and Cohesion Evaluation Scale – FACES II*, Olson, Portner i Bell, 1982), koju je na hrvatski prevela i prilagodila Martinac-Dorčić (2008; prema Martinac-Dorčić, 2012). Skala je kreirana u svrhu mjerenja dvije dimenzije obiteljskog funkcioniranja: kohezivnosti (kao emocionalne veze među članovima obitelji) i prilagodljivosti (kao fleksibilnosti obiteljskog sistema). Skala se sastoji od 30 tvrdnji, a zadatak je sudionika da na skali Likertova tipa od pet stepeni (od 1 – gotovo nikada, do 5 – gotovo uvijek) procijeni u kojoj mjeri opisi navedeni u tvrdnjama vrijede za njegovu/njenu obitelj. Kako bismo ispitali faktorsku strukturu skale na našem uzorku sudionika, proveli smo analizu na zajedničke faktore uz kosokutnu (Oblimin) rotaciju. Cattellov Scree test sugerirao je ekstrakciju jednog faktora, koji ukupno objašnjava 33% varijance, što je sukladno rezultatima do kojih su došli Martinac-Dorčić i Ljubešić (2008), Martinac-Dorčić (2012), te Tuce i Fako (2014). U skladu s dobivenim nalazima, ukupni rezultat formiran je kao zbroj rezultata na svim tvrdnjama podijeljen sa brojem tvrdnji, pri čemu se viši rezultat odnosi na veću izraženost bliskosti među članovima obitelji i veći stepen međusobnog uvažavanja.

Na opravdanost korištenja kompozitnog rezultata upućuje i koeficijent unutarnje konzistencije dobiven u ovom istraživanju, koji iznosi .92.

Skala općeg zadovoljstva životom. Za ispitivanje zadovoljstva životom korištena je Skala općeg zadovoljstva životom (Penezić, 1996; prema Lasković-Grgin, Proroković, Čubela i Penezić, 2002). Skala se sastoji od 20 čestica, pri čemu se na procjenu globalnog zadovoljstva životom odnosi 17 čestica, dok tri čestice služe za procjenu situacijskog zadovoljstva. Sudionici odgovaraju zaokruživanjem odgovora na skali Likertovog tipa od pet stepeni (od 1 – nikada mi se to nije dogodilo, do 5 – uvijek mi se to događa), a ukupan rezultat se formira kao zbroj rezultata na svim tvrdnjama podijeljen sa brojem tvrdnji. Viši rezultat odražava veće opće zadovoljstvo životom. U ranijim istraživanjima skala je pokazala jednofaktorsku strukturu, a unutarnja pouzdanost se kretala između .84 i .95 (Penezić, 2006). Koeficijent unutarnje konzistencije dobiven u ovom istraživanju iznosi .92.

Postupak

Istraživanje je obavljeno u vrijeme redovnog odvijanja nastave, a tokom prikupljanja podataka zadovoljeni su etički principi i standardi koji se odnose na psihologijska istraživanja (anonimnost, dobrovoljnost i povjerljivost). Za sudionike koji su u vrijeme istraživanja bili maloljetni pribavljena je prethodna pismena saglasnost roditelja/staratelja za sudjelovanje u istraživanju. Popunjavanje mjernih instrumenata trajalo je u prosjeku oko 40 minuta.

REZULTATI

U prvoj fazi analize rezultata istraživanja testirali smo normalnost i simetričnost distribucija rezultata, a prikaz osnovnih deskriptivnih parametara korištenih mjera može se vidjeti u Tablici 1.

Tablica 1. Deskriptivne statističke vrijednosti varijabli korištenih u istraživanju

Varijabla	N	M	SD	Indeks simetričnosti	Indeks spljoštenosti	K-S z ^a
Zadovoljstvo životom	425	4.08	.58	-.72	.32	1.68*
Neuroticizam	425	2.51	.58	.17	-.25	1.18
Ekstraverzija	425	3.94	.74	-.64	-.13	1.84**
Ugodnost	425	4.33	.50	-1.16	1.92	2.24**
Savjesnost	425	3.99	.59	-.73	.95	1.49*
Otvorenost za iskustvo	425	3.92	.53	-.20	-.42	1.56*
Obiteljska prilagodljivost i kohezivnost	425	3.93	.56	-.94	1.22	1.89**

Napomena: ^aKolmogorov-Smirnov test; * $P < .05$; ** $P < .01$

Kao što možemo vidjeti iz tabelarnog prikaza, kriterij normalnosti zadovoljili su rezultati na varijabli neuroticizam, dok su rezultati na varijabli otvorenost za iskustvo zadovoljili kriterij simetričnosti. Premda distribucije rezultata na ostalim varijablama nisu zadovoljile prethodna dva kriterija, analizom grafičkog prikaza QQ-plot i vrijednosti Durbin-Watsonovog testa potvrđena je normalnost i nekoreliranost reziduala, što ukazuje na to da odstupanja od normalnosti ipak nisu tako velika. S obzirom na navedeno, te uzimajući u obzir činjenicu da se postupak transformacije varijabli preporučuje samo u slučajevima kada su odstupanja od normalnosti varijabli vrlo velika (Tabachnik i Fidell, 2013), sve varijable su uvedene u analizu u obliku netransformiranih, prosječnih rezultata.

Kako bi se utvrdila povezanost između varijabli uključenih u istraživanje, provedena je korelacijska analiza, a dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2. Interkorelacije između prediktorskih varijabli i njihove korelacije sa kriterijskom varijablom zadovoljstvo životom

Varijabla	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Zadovoljstvo životom	-.47**	.36**	.33**	.40**	.37**	.49**
2. Neuroticizam	-	-.24**	-.31**	-.36**	-.25**	-.32**
3. Ekstraverzija		-	.13	.06	.38**	.06
4. Ugodnost			-	.44**	.01	.28**
5. Savjesnost				-	.19**	.39**
6. Otvorenost za iskustvo					-	.18**
7. Obiteljska prilagodljivost i kohezivnost						-

Napomena: * $p < .05$; ** $p < .01$

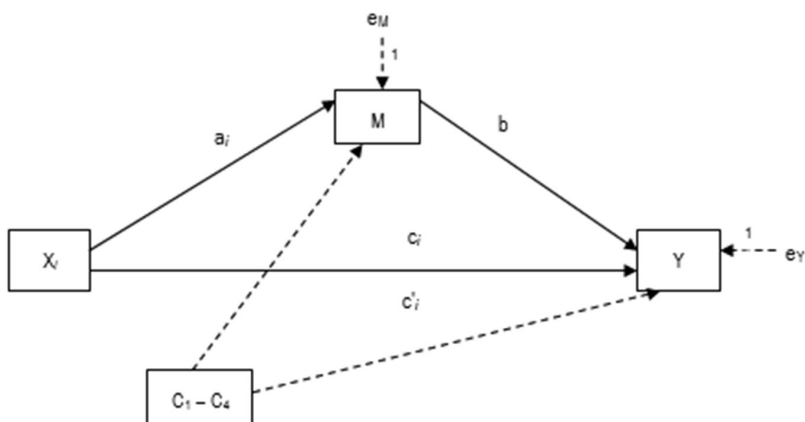
Kao što možemo vidjeti iz tabelarnog prikaza, utvrđene su značajne korelacije između svih prediktorskih varijabli i zadovoljstva životom kod adolescenata. Pri tome je utvrđeno da su ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, otvorenost za iskustvo, kao i percepcija obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti pozitivno povezane sa zadovoljstvom životom, dok je za neurotizizam utvrđena negativna korelacija. Prema visini koeficijenata, sve korelacije su umjerene. Značajne korelacije utvrđene su između nekih varijabli unutar, ali i između prediktorskih skupova, a prema visini koeficijenata kreću se uglavnom od niskih do umjerenih. U skladu s tim, prije provedbe regresijskih analiza testirana je kolinearnost. Rezultati su potvrdili da podaci ne udovoljavaju kriterijima za visoku kolinearnost, koji se navode u literaturi (Field, 2009; Kline, 2011; O'Brien, 2007), te da su prikladni za daljnje analize.

Kako bismo ispitali potencijalni medijacijski efekat percipirane obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti na odnos između osobina ličnosti i zadovoljstva životom kod adolescenata, proveli smo analizu medijacijskog efekta koristeći makro *PROCESS* (Hayes, 2013). Kako navodi Hayes (2013), analizom medijacijskog efekta moguće je istovremeno ispitivanje direktnog efekta prediktorske varijable kada se pretpostavljeni medijator statistički kontrolira, totalnog efekta prediktorske varijable na kriterijsku varijablu te indirektnog medijatorskog efekta, odnosno efekta prediktorske varijable na kriterijsku varijablu preko medijatora. Premda se opisana procedura odnosi na jednostavne medijacijske modele sa jednom nezavisnom i jednom medijatorskom varijablom, Hayes (2013) ističe da računanje direktnog i indirektnog efekta u modelima sa više nezavisnih varijabli ne zahtijeva nikakve dodatne modifikacije. Analiza medijacijskog efekta u modelima sa više nezavisnih varijabli može se vršiti na dva načina: a) za svaku nezavisnu varijablu zasebno i b) istovremenim uključivanjem svih nezavisnih varijabli u model (Hayes, 2013). U slučaju kada se analiza provodi sa svim nezavisnim varijablama istovremeno, ista procedura se provodi onoliko puta koliko ima nezavisnih varijabli, pri čemu se jedna od varijabli od interesa u model uvodi kao nezavisna, a ostale nezavisne varijable kao kovarijati (Hayes, 2013). Na taj način moguće je utvrditi jedinstveni direktni i indirektni efekat svake nezavisne varijable na kriterijsku varijablu preko pretpostavljenog medijatora, kada se direktni i indirektni efekti svih ostalih nezavisnih varijabli drže pod kontrolom. U svakom ponovljenom

postupku, matematički se dobiju iste vrijednosti regresijskih koeficijenata na direktnim i totalnim putanjama, kao da su sve nezavisne varijable proučavane istovremeno (Hayes, 2013).

S ciljem testiranja hipoteze o potencijalnoj medijatorskoj ulozi percipirane obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti na odnos između osobina ličnosti i zadovoljstva životom kod adolescenata, koncipirali smo medijacijski model sa jednim medijatorom i pet kovarijata. Konceptualni model zasnovan je na integraciji dosadašnjih teorijskih spoznaja i empirijskih nalaza u ovom području istraživanja, a statistički dijagram ovog modela prikazan je na Slici 1.

Slika 1. Statistički dijagram medijacijskog modela sa kovarijatima za ispitivanje direktnih i indirektnih efekata osobina ličnosti na zadovoljstvo životom preko medijatorske varijable obiteljska prilagodljivost i kohezivnost

a_i – direktni efekat X_i na M kada se kovarijati statistički kontroliraju (jedinstveni doprinos); b – direktni efekat M na Y kada se X_i i kovarijati statistički kontroliraju (jedinstveni doprinos); c_i – direktni efekat X_i na Y kada se kovarijati statistički kontroliraju (jedinstveni doprinos); c'_i – direktni efekat X_i na Y kada se kovarijati i medijator statistički kontroliraju (jedinstveni doprinos); $a_i b$ – indirektni efekat X_i na Y preko M

Koncipirani statistički model testiran je za svaku osobinu ličnosti zasebno (X_i), dok su ostale četiri osobine ličnosti iz petofaktorskog modela tretirane kao kovarijati ($C_1 - C_4$). Osim osobina ličnosti, kao kovarijat od značaja smo uveli i spol adolescenta. Premda spol nije bila varijabla od interesa u ovom istraživanju, statistički smo ga kontrolirali zbog povezanosti sa kriterijem i medijatorom, ali i nekim osobinama ličnosti. Svaka osobina ličnosti iz petofaktorskog modela uvedena je u model kao nezavisna varijabla

(X_i), percipirana obiteljska prilagodljivost i kohezivnost kao medijator (M), a zadovoljstvo životom kao kriterijska varijabla (Y). Ovako koncipiran statistički model omogućava prije svega procjenu jedinstvenog doprinosa svake od navedenih pet osobina ličnosti na zadovoljstvo životom kod adolescenata, uz statističku kontrolu spola i ostalih osobina ličnosti (c_i), te dodatno i uz kontrolu doprinosa medijatora (c'_i). Također, ovim statističkim modelom moguće je zasebno procijeniti i jedinstvene doprinose svake osobine ličnosti na medijator, uz statističku kontrolu spola i ostale četiri osobine ličnosti (a_i), kao i jedinstveni doprinos medijatora na zadovoljstvo životom kod adolescenata, uz statističku kontrolu spola i osobina ličnosti adolescenata (b). Značajnost indirektnog efekta (ab) procjenjuje se preko 95% intervala pouzdanosti zasnovanog na *bootstrap*-metodi, pri čemu se značajnim indirektnim efektom smatra onaj čiji interval pouzdanosti ne sadrži nulu (najniža i najviša vrijednost indirektnog efekta u 95% slučajnog uzorkovanja su istog predznaka). Budući da indirektni efekat predstavlja umnožak vrijednosti direktnog efekta nezavisne varijable na medijator (a) i direktnog efekta medijatora na kriterij (b), značajnost direktnog efekta nezavisne varijable na kriterij (c) se, prema Hayesu (2013), ne smatra nužnim preduslovom za ispitivanje medijacije, kako su to isticali Baron i Kenny (1986). Kako ističe Hayes (2013), odsustvo značajnosti putanje c se nikako ne bi trebalo smatrati konačnim dokazom da indirektni efekat ne postoji, odnosno da nije značajan, nego na ovo pitanje treba odgovoriti prvenstveno inferencijalnim testovima. U skladu s tim, Hayes (2013) naglašava da je medijacijsku analizu sasvim opravdano provoditi i u slučaju kada direktni efekat nezavisne varijable na kriterij nije značajan, odnosno, da pretpostavku o značajnosti potencijalnog indirektnog efekta neke varijable na drugu varijablu, preko pretpostavljenog medijatora, uvijek treba testirati formalno.

Uvažavajući ove sugestije, ispitivanje potencijalnih indirektnih efekata osobina ličnosti na zadovoljstvo životom kod adolescenata, preko varijable obiteljska prilagodljivost i kohezivnost, provedeno je za svaku od pet osobina ličnosti. Značajnost regresijskih koeficijenata direktnih, totalnih i indirektnih efekata procijenjena je korištenjem *bootstrap*-metode (sa 5.000 ponovljenih uzoraka) sa odabranom opcijom 95% korigovanih intervala pouzdanosti, pri čemu donju granicu predstavlja najniža vrijednost indirektnog efekta, a gornju granicu najviša vrijednost ovog efekta. Direktni

efekti (*a*) velikih pet osobina ličnosti na pretpostavljenu medijatorsku varijablu prikazani su u Tablici 3.

Tablica 3. *Direktni efekti osobina ličnosti na medijatorsku varijablu obiteljska prilagodljivost i kohezivnost*

Varijabla	B (SE)	95% CI ^a	
		LL	UL
Neuroticizam	-.19 (.05)	-.29	-.08
Ekstraverzija	.03 (.04)	-.05	.11
Ugodnost	.17 (.06)	.05	.29
Savjesnost	.20 (.06)	.08	.32
Otvorenost za iskustvo	.04 (.06)	-.07	.15
R ²	.22		
F	20.45** (df=6,418)		

Napomena: $N=425$; *a*95% korigovani intervali pouzdanosti sa 5.000 bootstrap-uzoraka (značajnost naglašena boldom); svi koeficijenti predstavljaju nestandardizirane regresijske koeficijente; sve standardne pogreške modela (SE) zasnovane su na HC3 estimatoru; direktni efekti za svaku osobinu ličnosti procijenjeni su uz statističku kontrolu spola i ostale četiri osobine ličnosti iz petofaktorskog modela; ** $p < .01$

Kao što možemo vidjeti iz tabelarnog prikaza, ispitivane osobine ličnosti objašnjavaju ukupno 22% varijance percipirane obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti. Kao značajni prediktori izdvojili su se neuroticizam, ugodnost i savjesnost, a rezultati pokazuju kako emocionalno nestabilniji adolescenti općenito percipiraju manji, a ugodniji i savjesniji adolescenti veći stepen prilagodljivosti i kohezivnosti među članovima svoje obitelji. U provedenoj analizi ekstraverzija i otvorenost za iskustvo nisu se izdvojile kao značajni prediktori obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti.

Direktni i totalni efekti osobina ličnosti (*c'* i *c*) i direktni efekat obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti (*b*) na zadovoljstvo životom prikazani su u Tablici 4.

Tablica 4. *Direktni i totalni efekti na zadovoljstvo životom sa osobinama ličnosti kao prediktorima i obiteljskom prilagodljivošću i kohezivnošću kao medijatorom*

Varijabla	B (SE)	95% CI ^a	
		LL	UL
<i>Direktni efekti osobina ličnosti (c') i medijatora (b) na kriterij (model sa medijatorom)</i>			
Obiteljska prilagodljivost i kohezivnost	.38 (.05)	.29	.47
Neuroticizam	-.10 (.05)	-.19	-.01
Ekstraverzija	.17 (.03)	.10	.23
Ugodnost	.12 (.05)	.03	.22
Savjesnost	.07 (.05)	-.02	.17
Otvorenost za iskustvo	.15 (.05)	.06	.24
R ²	.48		
F	52.03** (df=7,417)		
<i>Totalni efekti osobina ličnosti (c) na kriterij (model bez medijatora)</i>			
Neuroticizam	-.17 (.05)	-.27	-.08
Ekstraverzija	.18 (.04)	.11	.25
Ugodnost	.19 (.05)	.08	.29
Savjesnost	.15 (.06)	.04	.26
Otvorenost za iskustvo	.16 (.05)	.06	.26
R ²	.37		
F	41.87** (df=6,418)		

Napomena: N=425; a95% korigovani intervali pouzdanosti sa 5.000 bootstrap-uzoraka (značajnost naglašena boldom); svi koeficijenti predstavljaju nestandardizirane regresijske koeficijente; sve standardne pogreške modela (SE) zasnovane su na HC3 estimatoru; direktni efekti za svaku osobinu ličnosti procijenjeni su uz statističku kontrolu spola i ostale četiri osobine ličnosti iz petofaktorskog modela; **p<.01

U provedenoj medijacijskoj analizi utvrđeno je da osobine ličnosti adolescenata i percepcija obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti zajedno objašnjavaju 48% ukupne varijance zadovoljstva životom kod adolescenata. Kada su u pitanju osobine ličnosti, za dimenzije neuroticizam, ekstraverzija, ugodnost i otvorenost za iskustvo utvrđeni su značajni i direktni i totalni efekti (c' i c), dok se za dimenziju savjesnost značajnim pokazao samo totalni efekat (c). Dobiveni rezultati pokazuju da su vlastitim životom općenito zadovoljniji ekstravertiraniji, ugodniji, saradljiviji, kao i adolescenti otvoreniji za iskustvo, dok su emocionalno nestabilniji adolescenti općenito manje zadovoljni vlastitim životom. Značajnim se također pokazao i direktni efekat medijatorske varijable na kriterij (b), a rezultati pokazuju

da su vlastitim životom općenito zadovoljniji adolescenti koji percipiraju veći stepen prilagodljivosti i kohezivnosti među članovima svoje obitelji.

Indirektni efekti (*ab*) testirani su *bootstrap*-metodom sa 5.000 ponovljenih uzoraka i korigovanim intervalom pouzdanosti od 95%. Pri tome donju granicu predstavlja najniža vrijednost indirektnog efekta u 95% slučajnog uzorkovanja, a gornju granicu najviša vrijednost ovog efekta (Hayes, 2013). Dobiveni rezultati prikazani su u Tablici 5.

Tablica 5. *Indirektni efekat osobina ličnosti na zadovoljstvo životom preko medijatora obiteljska prilagodljivost i kohezivnost*

Varijabla	B (SE)	95% CI	
		LL	UL
Neuroticizam	-.07 (.02)	-.12	-.03
Ekstraverzija	.01 (.02)	-.02	.04
Ugodnost	.06 (.03)	.02	.12
Savjesnost	.08 (.03)	.03	.13
Otvorenost za iskustvo	.01 (.02)	-.03	.05

Napomena: $N=425$; $a95\%$ korigovani intervali pouzdanosti sa 5.000 *bootstrap*-uzoraka (značajnost naglašena boldom); svi koeficijenti predstavljaju nestandardizirane regresijske koeficijente; sve standardne pogreške modela (SE) zasnovane su na HC3 estimatoru

Kao što možemo vidjeti iz tabelarnog prikaza, utvrđen je značajan indirektni efekat za dimenzije neuroticizam, ugodnost i savjesnost. Kada je u pitanju neuroticizam, korigovani interval pouzdanosti od 95% je u potpunosti ispod nule, dok je u slučaju ugodnosti i savjesnosti u potpunosti iznad nule. Dobiveni rezultati ukazuju na to da adolescenti koji su manje emocionalno nestabilni, kao i ugodniji i savjesniji adolescenti općenito percipiraju veći stepen prilagodljivosti i kohezivnosti među članovima svoje obitelji, što se onda pozitivno reflektira i na njihov ukupni osjećaj zadovoljstva životom. Za dimenzije ekstraverzija i otvorenost za iskustvo indirektni efekti preko pretpostavljene medijatorske varijable nisu se pokazali statistički značajnim.

RASPRAVA

U razmatranju odrednica prilagodbe kod djece i adolescenata općeprihvaćeni je stav da ona nije determinirana jednim faktorom, već proizlazi

iz složenih međudnosa osobnih i okolinskih faktora (Macuka i Smojver-Ažić, 2012). Iako je odnos sa roditeljima u periodu adolescencije nešto drugačiji i poprima demokratičnije oblike ponašanja prema djetetu, važnost uloge roditelja ne treba zanemarivati u tom periodu, naročito kada je riječ o prilagodbi adolescenata (Macuka i Smojver-Ažić, 2012). Dosadašnja razmatranja o važnosti individualnih i obiteljskih faktora u objašnjenju subjektivne dobrobiti adolescenata potvrđena su i ovim istraživanjem. Naime, analiza podataka je pokazala da i osobine ličnosti adolescenta i percepcija obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti imaju značajnu ulogu u objašnjenju zadovoljstva životom kod adolescenata.

Osobine ličnosti adolescenata neizostavna su kategorija odrednica zadovoljstva životom, zbog već dugo poznatog utjecaja osobnih dispozicija na naše doživljaje i ponašanje (Larsen i Buss, 2008). U skladu s tim, pretpostavlja se da ljudi imaju dispozicije za interpretiranje života na pozitivne i negativne načine, što se odražava i na procjenu ukupnog osjećaja zadovoljstva životom (Penezić, 2006). U tom smislu možemo reći da su dobiveni nalazi o važnosti pet temeljnih osobina ličnosti u objašnjenju ukupnog osjećaja zadovoljstva životom kod adolescenata sasvim očekivani i u skladu sa nalazima do kojih su došli i neki drugi autori (Baudin i sar., 2011; Chen, 2008; DeNeve i Cooper, 1998; Hayes i Joseph, 2003; Herrington i Loffredo, 2001; Schimack i sar., 2004; Tuce i Fako, 2014).

Očekivani rezultat dobili smo i kada je u pitanju značaj percepcije obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti u objašnjenju zadovoljstva životom kod adolescenata. Ovakve nalaze mogli bismo objasniti činjenicom da period adolescencije predstavlja period transformacije u relacijama sa roditeljima, u smislu da se interakcije roditelj – dijete od asimetričnih sve više pomjeraju u pravcu simetričnih (Lacković-Grgin, 1994). Također, budući da je najvažniji razvojni zadatak postati nezavisna odrasla osoba, period adolescencije obilježava i potreba za onim aktivnostima koje će na određen način promovirati adolescentovu neovisnost spram roditelja (Sternberg i Silk, 2002). U prilagodljivim i kohezivnim obiteljima preovladava visok stepen međusobne bliskosti među članovima obitelji, ali i fleksibilnost uloga, odnosno prilagodljivost u načinu reagiranja na određene normativne i nenormativne događaje. U takvim obiteljima roditelji se ponašaju toplo i prihvaćajuće prema djeci, ali im istovremeno dozvoljavaju i određenu autonomiju, uključujući ih u obiteljske rasprave i procese donošenja odluka

(Ma i Huebner, 2008). U skladu s tim, sasvim je razumljivo da obiteljska klima u kojoj preovladava visok stepen bliskosti među članovima, ali i međusobnog uvažavanja, pogoduje ukupnom osjećaju zadovoljstva životom kod adolescenata. Do sličnih nalaza došli su i drugi autori (Bezinović i sar., 2004; Henry, 1994; Ma i Huebner, 2008; Raboteg-Šarić i sar., 2009; Tuce i Fako, 2014).

U svrhu detaljnijeg pojašnjenja mehanizama putem kojih osobine ličnosti djeluju na zadovoljstvo životom, u ovom radu smo fokus stavili na testiranje indirektnih efekata osobina ličnosti. Specifično, zanimalo nas je da li osobine ličnosti svoj efekat na zadovoljstvo životom ostvaruju isključivo direktno ili se on barem djelimično može objasniti indirektno, preko pretpostavljene obiteljske varijable. U tu svrhu proveli smo niz medijacijskih analiza, a dobiveni nalazi ukazuju na to da su mehanizmi djelovanja pojedinih osobina ličnosti iz petofaktorskog modela na zadovoljstvo životom donekle različiti. Utvrđeno je da ekstraverzija i otvorenost za iskustvo efekat na zadovoljstvo životom ostvaruju isključivo direktno, a savjesnost isključivo indirektno, preko varijable obiteljska prilagodljivost i kohezivnost. Naime, za dimenzije ekstraverzija i otvorenost za iskustvo značajnim su se pokazali i direktni i totalni efekat na zadovoljstvo životom, ali ne i indirektni. S druge strane, kada je u pitanju dimenzija savjesnost, indirektni efekat se pokazao značajnim, kao i totalni, međutim, direktni efekat koji je procijenjen uz statističku kontrolu medijatora nije značajan. Kad je riječ o dimenzijama neuroticizam i ugodnost, u ispitivanom modelu značajnim su se pokazali kako direktni i totalni, tako i indirektni efekti, što nas upućuje na zaključak da ove osobine ličnosti svoj efekat na zadovoljstvo životom ostvaruju i direktno, ali i indirektno, preko varijable obiteljska prilagodljivost i kohezivnost.

Utvrđene medijacijske efekte mogli bismo objasniti utjecajem osobnih dispozicija adolescenata na njihove doživljaje i ponašanje, te reakcijama koje takvim ponašanjem izazivaju kod značajnih drugih, što se u konačnici može odraziti i na ukupan osjećaj zadovoljstva životom kod adolescenata. Na temelju dobivenih nalaza mogli bismo reći da je u kontekstu obiteljskih interakcija najvažnija karakteristika adolescenta savjesnost, budući da je utvrđeno da ova dimenzija ličnosti svoj efekat na zadovoljstvo životom u potpunosti ostvaruju preko percepcije obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti. Ovaj nalaz i ne iznenađuje toliko, uzmemo li u obzir činjenicu

da visok rezultat na dimenziji savjesnost ukazuje na pojedince koji su pouzdani, altruistični, dobro se slažu u interakcijama s drugim ljudima i općenito se mogu opisati kao pažljive i odgovorne osobe (Mlačić, Milas i Kratochvil 2007). S obzirom na navedeno, sasvim je očekivano da savjesniji adolescenti, koji su sposobni regulirati vlastito ponašanje, a koje je neophodno kako bi se nosilo sa povećanim roditeljskim očekivanjima, pobuđuju pozitivnije reakcije članova svoje obitelji, odnosno da roditelji na ove karakteristike adolescenta reaguju većim ispoljavanjem topline i većim uvažavanjem njihove vlastite autonomije. Obiteljsko okruženje u kojem preovladava visok stepen bliskosti, ali i međusobnog uvažavanja među članovima, s druge strane, naročito pogoduje ukupnom osjećaju zadovoljstva životom kod adolescenata, budući da omogućava zadovoljenje nekih od najistaknutijih psiholoških potreba u ovom periodu života, a to su potreba za pripadanjem i neovisnošću (Stenberg i Silk, 2002). Osim savjesnog ponašanja adolescenta, u obiteljskim interakcijama, čini se, važna je i emocionalna stabilnost te spremnost adolescenta na kompromise i saradnju. Naime, dobiveni nalazi ukazuju na to da neuroticizam i ugodnost, osim direktnog efekta na zadovoljstvo životom, ostvaruju i značajan i indirektni efekat, preko percepcije obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti. Ugodnost je dimenzija interpersonalnih relacija. Uključuje povjerenje, altruizam, empatiju i potrebu da se pomogne drugima, nasuprot cinizmu, sebičnosti, egocentričnosti i kompetitivnosti (Knežević, Džamonja-Ignjatović i Đurić-Jočić, 2004). S druge strane, pojedinci sa niskim rezultatom na dimenziji neuroticizma dobro se nose sa stresom, održavaju dobre socijalne odnose i nisu skloni mijenjaju raspoloženja (Mlačić i sar., 2007). Navedene karakteristike ličnosti nesumnjivo vode ka većem zadovoljstvu životom općenito, ali i ka skladnijim odnosima u obitelji, što dodatno pogoduje osjećaju životnog zadovoljstva kod adolescenata. Kada su u pitanju preostale dvije osobine ličnosti, međutim, dobili smo nešto drugačije nalaze. Naime, ekstraverzija i otvorenost za iskustvo su se izdvojile kao značajni prediktori zadovoljstva životom, ali se nisu pokazale značajnim u predikciji obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti, niti su se indirektni efekti pokazali značajnim. Ovakvi nalazi bi mogli ukazivati na to da su ove karakteristike ličnosti zapravo važnije u determiniranju kvalitete nekih drugih socijalnih relacija, poput odnosa sa vršnjacima. U prilog ovoj pretpostavci ide i činjenica da ove karakteristike ličnosti imaju važnu ulogu u postizanju i stvaranju pozitivnih socijalnih mreža, kao i u pronalasku

novih i izazovnih situacija (Knežević i sar., 2004), što može biti naročito važno za vršnjačke interakcije u periodu adolescencije. Osim toga, karakteristike poput ekstraverzije i otvorenosti za iskustvo mogu štiti od usamljenosti, jer pobuđuju nalaženje i uživanje u novim interesima (Dennisen i sar., 2009), što se također može pozitivno odraziti na kvalitetu vršnjačkih interakcija, ali i na ukupan osjećaj zadovoljstva životom kod adolescenata.

Teorijski značaj ovog rada ogleda se u nekoliko aspekata. Kao prvo, dobiveni rezultati jasno upućuju na to da je pri razmatranju odrednica zadovoljstva životom kod adolescenata, uz osobne dispozicije adolescenta, nužno uzeti u obzir i kvalitetu obiteljskih interakcija. Naime, rezultati ovog istraživanja ukazuju na to da i osobine ličnosti adolescenta i percepcija obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti imaju značajnu ulogu u objašnjenju varijance zadovoljstva životom kod adolescenata. Također, kako bismo stekli potpunije spoznaje o specifičnoj ulozi bioloških i socijalnih faktora u objašnjenju zadovoljstva životom, u ovom smo istraživanju doprinose osobina ličnosti te percepcije obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti analizirali simultano. Ove analize omogućile su nam ispitivanje jedinstvenih doprinosa svake od prediktorskih varijabli, nakon što se kontrolira doprinos svih drugih varijabli uključenih u model. Na koncu, ispitivanje efekata međudjelovanja između osobina ličnosti i obiteljske prilagodljivosti i kohezivnosti detaljnije je rasvijetlilo prirodu odnosa između prediktorskih varijabli i kriterija, otkrivajući prisustvo specifičnih medijacijskih efekata.

Na kraju, važno je osvrnuti se i na metodološka ograničenja rada. Premda rezultati medijacijskih analiza upućuju na zaključak da odnos između osobina ličnosti i zadovoljstva životom kod adolescenata nije strukturno jednostavan, te da značajnu ulogu u objašnjenju mehanizama putem kojih lične dispozicije adolescenata djeluju na zadovoljstvo životom ima i percepcija kvalitete obiteljskih interakcija, pri generalizaciji rezultata treba biti oprezan. Naime, ovaj nalaz nije potvrđen za sve osobine ličnosti iz petofaktorskog modela. Također, budući da korelacijska priroda istraživanja ne omogućava zaključivanje o uzročno-posljedičnim vezama između ispitivanih varijabli, navedene analize isključivo su korištene u svrhu ispitivanja usklađenosti podataka sa teorijski postavljenim kauzalnim procesima, ali ne i za demonstriranje kauzalne veze. U pogledu razmatranja ograničenja provedenog istraživanja, važno je ukazati i na činjenicu da se radi o transverzalnom istraživanju, te da su korelacije između većine

prediktorskih varijabli bile statistički značajne, što je pri donošenju zaključaka također potrebno uzeti u obzir. Osim navedenog, važno je naglasiti i to da smo u ovom istraživanju kao obiteljsku varijablu od interesa uveli obiteljsku prilagodljivost i kohezivnost, tako da se dobiveni rezultati ne mogu generalizirati na obiteljski kontekst općenito. U skladu s tim, u budućim bi istraživanjima svakako bilo značajno razmotriti medijatorsku ulogu i nekih drugih obiteljskih varijabli, poput roditeljske topline, roditeljske kontrole i percipirane podrške od roditelja. S obzirom na utvrđenu važnost kako osobina ličnosti, tako i percipiranih interakcija u obitelji za ukupan osjećaj zadovoljstva životom kod adolescenata, u budućim bi istraživanjima bilo korisno ispitati i to da li se obrasci ovih odnosa razlikuju s obzirom na kulturalni kontekst, te neke druge karakteristike adolescenata, poput dobi i redosljed rođenja u obitelji. Također, uprkos brojnim podacima iz literature koji ukazuju na to da u adolescentskom periodu vršnjačke grupe preuzimaju sve važniju ulogu u životu adolescenata, odnosi sa vršnjacima nisu bili varijabla u ovom istraživanju. Stoga bi u budućim istraživanjima bilo korisno ispitati i kakvu ulogu u objašnjenju odnosa između osobina ličnosti i zadovoljstva životom kod adolescenata imaju percipirani odnosi sa vršnjacima. Konačno, kada je u pitanju zadovoljstvo životom kod adolescenata, osim općih mjera zadovoljstva životom, za sveobuhvatniji uvid bilo bi korisno uključiti i višedimenzionalne mjere budući da opće mjere zadovoljstva životom mogu prikriti razlike koje adolescenti prave među značajnim područjima u njihovom životu.

LITERATURA

1. Antaramian, S. P., Huebner, E. S., Valois, R. F., 2008. "Adolescent life satisfaction". *Applied Psychology*, 57 (1), 112–126.
2. Asendorpf, J. B., van Aken, M. A. G., 2003. "Personality-relationship transaction in adolescence: Core versus surface personality characteristics". *Journal of Personality*, 71, 629–666.
3. Asendorpf, J. B., Wilpers, S., 1998. "Personality effects on social relationships". *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (6), 1531–1544.
4. Ash, C., Huebner, E. S., 2001. "Environmental events and life satisfaction reports of adolescents: A test of cognitive mediation". *School Psychology International*, 22, 320–336.

5. Baudin, N., Aluja, A., Rolland, J-P., Blanch, A., 2011. "The role of personality in satisfaction with life and sport". *Behavioral Psychology*, 19 (2), 333–345.
6. Barber, B. K., Buehler, C., 1996. "Family cohesion and enmeshment: Different constructs, different effects". *Journal of Marriage and the Family*, 58, 433–441.
7. Baron, R. M., Kenny, D. A., 1986. "The moderator-mediator variable distinction in social, psychological research: Conceptual, strategic and statistical considerations". *Journal of Personality and Social Psychology*, 51 (6), 1173–1182.
8. Belsky, J., 1984. "The determinants of parenting: A process model". *Child Development*, 55, 83–96.
9. Bezinović, P., Manestar, K., Ristić-Dedić, Z., 2004. "Obiteljska kohezivnost i zadovoljstvo životom djevojaka i mladića iz sela i iz grada". *Sociologija sela*, 42 (1/2), 157–172.
10. Bradley, R. H., Corwyn, R. F., 2004. "Life satisfaction among European American, African American, Chinese American, Mexican American, and Dominican American adolescents". *International Journal of Behavioral Development*, 28, 385–400.
11. Bronfenbrenner, U., Morris, P. A., 2006. "The bioecological model of human development". In: Lerner, R. M. ed. *Handbook of child psychology: Vol. 1. Theoretical models of human development*. 6th ed. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., pp. 297–342.
12. Chen, L. S-L., 2008. "Subjective well-being: Evidence from the different personality traits of online teenager game players". *Cyber Psychology and Behavior*, 11 (5), 579–581.
13. Demo, D. H., Acock, A. C., 1996. "Family structure, family process, and adolescent well-being". *Journal of Research on Adolescence*, 6, 457–488.
14. Denissen, J. J. A., van Aken, M. A. G., Dubas, J. S., 2009. "It takes two to tango: How parents' and adolescents' personalities link to the quality of their mutual relationship". *Developmental Psychology*, 45, 928–941.
15. DeNeve, K. M., Cooper, H., 1998. "The happy personality: A meta-analysis of 137 personality traits and subjective well-being". *Psychological Bulletin*, 124 (2), 197–229.
16. Dew, T., Huebner, E. S., 1994. "Adolescents' perceived quality of life: An exploratory investigation". *Journal of School Psychology*, 33, 185–199.
17. Diener, E., 2013. "The remarkable changes in the science of subjective well-being". *Perspectives on Psychological Science*, 8 (6), 663–666.
18. Diener, E., Ryan, K., 2009. "Subjective well-being: A general overview". *South African Journal of Psychology*, 39 (4), 391–406.

19. Diener, E., Seligman, M. E. P., 2002. "Very happy people". *Psychological Science*, 13 (1), 81–84.
20. Diener, E., 1996. "Traits can be powerful, but are not enough: Lessons from subjective well-being". *Journal of Research in Personality*, 3, 389–399.
21. Farrell, M. P., Barnes, G. M., 1993. "Family systems and social support: A test of the effects of cohesion and adaptability on the functioning of parents and adolescents". *Journal of Marriage and Family*, 55, 19–132.
22. Field, A., 2009. *Discovering statistics using SPSS: Introducing statistical methods*. 2nd ed. Thousand Oaks, California: Sage Publications Inc.
23. Flouri, E., Buchanan, A., 2002. "Life satisfaction in teenage boys: The moderating role of father involvement and bullying". *Aggressive Behavior*, 28, 126–133.
24. Gračanin, A., Kardum, I., Krapić, N., 2004. "Odnos pridjevske i upitničke mjere dimenzija petofaktorskog modela". *Psihologijske teme*, 12, 33–45.
25. Green, R. G., Harris, R. N., Forte, J. A., Robinson, M., 1991. "The wives data and FACES IV: Making things appear simple". *Family Process*, 30, 79–83.
26. Haranin, E., Huebner, E. S., Suldo, S. M., 2007. "Predictive and incremental validity of global and domain-based adolescent life satisfaction reports". *Journal of Psychoeducational Assessment*, 25, 127–138.
27. Harrington, R., Loffredo, D. A., 2001. "The relationship between life satisfaction, self-consciousness, and the Myers-Briggs type inventory dimensions". *The Journal of Psychology*, 135 (4), 439–450.
28. Hayes, A. F., 2013. *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York: The Guilford Press.
29. Hayes, N., Joseph, S., 2003. "Big 5 correlates of three measures of subjective well-being". *Personality and Individual Differences*, 34, 723–727.
30. Henry, C. S., 1994. "Family system characteristics, parental behaviors and adolescent family life satisfaction". *Family Relations*, 43, 447–455.
31. Kardum, I., Smojver, I., 1993. "Petofaktorski model strukture ličnosti: Izbor deskriptora u hrvatskom jeziku". *Godišnjak Zavoda za psihologiju*, 2, 91–100.
32. Kline, R. B., 2011. *Principles and practice of structural equation modeling*. 3rd ed. New York: The Guilford Press.
33. Knežević, G., Džamonja-Ignjatović, T., Đurić-Jočić, D., 2004. *Petofaktorski model ličnosti*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
34. Lacković-Grgin, K., Proroković, A., Čubela, V., Penezić, Z., 2002. *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*. Svezak 1. Zadar: Filozofski fakultet u Zadru.

35. Lacković-Grgin, K., 1994. *Samopoimanje mladih*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
36. Larsen, R. J., Buss, D. M., 2008. *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
37. Leung, J., Zhang, L., 2000. "Modeling life satisfaction of Chinese adolescents in Hong Kong". *International Journal of Behavioral Development*, 24, 99–104.
38. Lounsbury, J. W., Saudargas, R. A., Gibson, L. W., Leong, F. T., 2005. "An investigation of broad and narrow personality traits in relationship to general and domain-specific life satisfaction of college students". *Research in Higher Education*, 46 (6), 707–729.
39. Ma, C. Q., Huebner, E. S., 2008. "Attachment relationships and adolescents' life satisfaction: Some relationships matter more to girls than boys". *Psychology in the Schools*, 45 (2), 177–190.
40. Macuka, I., Smojver-Ažić, S., 2012. "Osobni i obiteljski čimbenici prilagodbe mladih adolescenata". *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 48 (1), 27–43.
41. Manzi, C., Vignoles, V. L., Regalia, C., Scabini, E., 2006. "Cohesion and enmeshment revisited: Differentiation, identity, and well-being in two european cultures". *Journal of Marriage and Family*, 68, 673–689.
42. Martinac-Dorčić, T., 2012. "Povezanost rizičnih i zaštitnih faktora s prilagodbom roditelja djece koja boluju od cerebralne paralize". *Psihologijske teme*, 21 (1), 139–166.
43. Martinac-Dorčić, T., Ljubešić, M., 2008. "Psihološka prilagodba roditelja na dijete s kroničnom bolesti". *Društvena istraživanja*, 6, 1107–1129.
44. McCrae, R. R., Costa P. T., 1996. "Toward a new generation of personality theories: Theoretical contexts for the five-factor model". In: Wiggins, J. S. ed. *The five-factor model of personality: Theoretical perspectives*. New York: The Guilford Press, pp. 51–87.
45. McKnight, C. G., Huebner, E. S., Suldo, S., 2002. "Relationships among stressful life events, temperament, problem behavior, and global life satisfaction in adolescents". *Psychology in the Schools*, 39 (6), 677–687.
46. Mlačić, B., Milas, G., Kratochvil, A., 2007. "Adolescent personality and self-esteem: An analysis of self-reports and parental ratings". *Društvena istraživanja*, 16 (1–2), 213–236.
47. O'Brien, R. M., 2007. "A caution regarding rules of thumb for variance inflation factors". *Quality and Quantity*, 41, 673–690.
48. Olson, D. H., 2000. "Circumplex model of marital and family systems". *Journal of Family Therapy*, 22, 144–167.

49. Olson, D. H., Sprenkle, D., Russell, C., 1979. "Circumplex model of marital and family systems: Cohesion, and adaptability dimensions, family types and clinical applications". *Family Process*, 18, 3–28.
50. Ozben, S., 2013. "Social skills, life satisfaction and loneliness in Turkish university students". *Social Behavior and Personality*, 41 (2), 203–214.
51. Pavot, W., Diener, E., 1993. "The affective and cognitive context of self-reported measures of subjective well-being". *Social Indicator Research*, 28, 1–20.
52. Penezić, Z., 2006. "Zadovoljstvo životom u adolescentskoj i odrasloj dobi". *Društvena istraživanja*, 4–5 (84–85), 643–669.
53. Phinney, J. S., Ong, A. D., 2002. "Adolescent-parent disagreements and life satisfaction in families from Vietnamese- and European-American background". *International Journal of Behavioral Development*, 26, 556–561.
54. Raboteg-Šarić, Z., Brajša-Žganec, A., Šakić, M., 2009. "Life satisfaction in adolescents: The effects of perceived family economic status, self-esteem and quality of family and peer relationships". *Društvena istraživanja*, 3 (101), 547–564.
55. Schimmack, U., Oishi, S., Furr, R. M., Funder, D. C., 2004. "Personality and life satisfaction: A facet-level analysis". *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30 (8), 1062–1075.
56. Stenberg, L., Silk, J. S., 2002. "Parenting Adolescents". In: Bornstein, M. H. ed. *Handbook of Parenting*, Vol 1: *Children and Parenting*. 2nd ed. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., pp. 103–135.
57. Storksen, I., Roysamb, E., Moum, T., Tambs, K., 2005. "Adolescents with a childhood experience of parental divorce: A longitudinal study of mental health and adjustment". *Journal of Adolescence*, 28, 725–739.
58. Suldo, S. M., Huebner, E. S., 2004. "Does life satisfaction moderate the effects of stressful life events on psychopathological behavior during adolescence?". *School Psychology Quarterly*, 19 (2), 93–105.
59. Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., 2013. *Using multivariate statistics*. 6th ed. Boston: Pearson.
60. Tuce, Đ., Fako, I., 2014. "Odrednice zadovoljstva životom kod adolescenata". *Psihologijske teme*, 23 (3), 407–434.
61. Young, M. H., Miller, B. C., Norton, M. C., Hill, E. J., 1995. "The Effect of parental supportive behaviors on life satisfaction of adolescent offspring". *Journal of Marriage and the Family*, 57, 813–822.
62. Zimmerman, M. A., Salem, D. A., Maton, K. I., 1995. "Family structure and psychosocial correlates among urban African-American adolescent males". *Child Development*, 66, 1598–1613.

PERSONALITY TRAITS AND SATISFACTION WITH LIFE IN ADOLESCENTS: MEDIATION ROLE OF FAMILY ADAPTABILITY AND COHESION

Summary

The aim of this paper was to examine the potential mediation effect of perceived family adaptability and cohesion on the relationship between personality traits and satisfaction with life in adolescents. The research sample consisted of 425 participants (200 female and 225 male, with average age $M=18$ ($SD=.72$)). The following instruments were applied: Family Adaptability and Cohesion Evaluation Scale, Big Five Personality Factors Self-reported Scale and Satisfaction with Life Scale. The results of regression analyses indicated that personality traits and family adaptability and cohesion account for 48% of total variance of satisfaction with life in adolescents. It was found that neuroticism, extraversion, agreeableness, openness to experience and perception of family adaptability and cohesion are significant predictors of satisfaction with life. A significant predictor of satisfaction with life is also conscientiousness, but only in the model without mediator. Conducted mediation analyses indicate that extraversion and openness to experience affect the satisfaction with life only directly, and conscientiousness only indirectly, through family adaptability and cohesion. For the dimensions neuroticism and agreeableness, however, both direct and indirect effects were significant. The results of this study clearly indicate the importance of perceived family interactions in explaining effects of big five personality traits on satisfaction with life in adolescents and considerably expand the existing empirical data in this area of research.

Key words: *satisfaction with life in adolescents, perception of family adaptability and cohesion, personality traits*